

Mire hasonlítson a festmény?

Nehez feladat előtt állok, amikor egy képet akarok kiválasztani, hogy abban megmutassam mindazt a ma már nyugodtan állíthatjuk: művészettörténeti értéket, amit Barcsay mester festés- zete és grafikája, művészi képzelet és tudós bölcsessé- ge adott és ad ma is a ma- gyar művészetnek.

El lehetne mondani, mi az benne, ami Szent Endré- hez köti, a városhoz és a szláv ikonfestészet hagyó- mányaihoz, de ugyanakkor arról is beszélni kellene, mit adott a világnak a mű- vészeti anatómia újra fel- dolgozásával, a reneszánsz legnagyobb mestereinek ana- tómiai rajzaihoz méltó cso- dálatos tanulmányával. De beszélni kellene arról is, mennyire magáévá tette a modern európai művészet eredményeit, hogyan fedez- te fel a maga számára a kubizmust és a konstruktí- vizmust, választ adva ko- runk technoid jellemére.

Beszéljünk tehát éppen a sokrétűségéről, mint száza- dunk művészetének egyik igen jellegzetes tulajdonsá- gáról. Mutassuk meg a sok- rértűséget mind az életmű szerteágazottságában, ellent- mondásosságában, de mu- tassuk meg a sokrétűséget egyetlen munkadarabon is.

„A festő ne ismételje azt, amit egyszer már megol- dott, ne utánozza önmagát, keresse az újat, a számára még ismeretlent.” Ez az idézet Barcsay mester *For- ma és tér* című, legutóbb megjelent, művészeti kultú- ráinkban korszakalkotó köny- véből való. Ha valaki ezen egyszerűen „korszerűséget” értene, ellene mondanék. Nem szeretem a nagyon dí- vatos korszerűség fogalmát, mert magában véve nem ér- tékmérő.

A régi és az új el- lentmondása közismert. „Az ellentmondás a tárgyak lé- nyegében rejlik” — mondja Lenin. Ha nincs ellentmon- dás, nincs mozgás, nincs fejlő- dés, nem lehetséges az élet. Igaz, hogy a múlt mű- vészete lassan változott, egy-egy stílusorszak eltar- tott évszázadokig. Most vi- szont egyes mestereknek is „korszakai” vannak, mint

Barcsay Jenő Mozaikterv

Rippl-Rónainak vagy Bar- csaynak. Bizony az élet sok- rétebb lett, gyorsabban vál- tozik. Az ember felszaba- dult: nem részecskeje csu- pán egy társadalmi egység- nek, mint valamikor a céh- szerű műhelymunka idején. Az olyan munka, amely az ember testi és szellemi ké- pességeit gúzsba köti, úgy gondoljuk, kiveszöbben van már. Az ember mindinkább felfedezi magában az embe- ri társadalom történetének teljességét. Hatalmas feladat ez.

Barcsay mester sem alkot könnyedén. Megharcol a ha- gyományok erejével, majd gondoljuk, kiveszöbben van már. Az ember mindinkább felfedezi magában az embe- ri társadalom történetének teljességét. Hatalmas feladat ez. Barcsay mester sem alkot könnyedén. Megharcol a ha- gyományok erejével, majd gondoljuk, kiveszöbben van már. Az ember mindinkább felfedezi magában az embe- ri társadalom történetének teljességét. Hatalmas feladat ez.

A modern építészet nem úgy alkalmazkodik az emberhez, mint a régi, nem lehet osz- lopait emberalakokkal, ka- riatidákkal kiváltani. A régi építészeti testi mi voltában is „hasonlított” az emberhez. Az új építészet viszont inkább az emberi gondolkodásmód vetülete az anyagi világban.

Barcsay mester mind a két tendenciát nagyszerűen képviseli. Hol az egyik irányban alkot, hol a má- sikban. Nála az egyik a má- sikat feltételezi és kiegészi- ti. Művészi magatartásának egysége így ellentmondásos egység, dialektikus egység, élő, valóságos egység, a sze- mélyiség csonkítatlan telje- ségét az életpálya egészé- ben kifejtő egység. Szemben áll azzal a konzervatív fel- fogással, amely az életmű árnyjellegű, márkázható egy- ségét kívánja meg. Egy ré- gi francia mondás szerint: a stílus az ember. Ma azon- ban azt kell megértenünk, hogy az ember összefüggő stílusok szerves láncolata. Fejlődő, ellentmondásos tör- ténet a gyermekkortól az if- júkoron át az érettségig, az öregedésig és így tovább. Félreértés ne essék: tisztelet a kivételnek, de az uralko- dó nézetek korlátait az élet- mű külsődleges egységének kérdésében le kell rombol- ni. Káros az üzleti szellem, bénító az áltudományos osz- tályozás kényszere. Marx azt írta valahol, hogy a kommunizmusban nem lesz- nek festők, hanem lesznek emberek, akik festenek. Nyilvánvalóan az emberi szellem szabad magakifejté- sének jövőbeli lehetőségei- re célozt. Nos Barcsay mes-

ter a magyar művészet fej- lődéstörténetében egyike azoknak, akik ezért nagyon sokat tettek. Folytatója an- nak, amit Rippl-Rónai kez- dett, Vaszary János, Vajda Lajos, Pór Bertalan, Mar- tyn Ferenc folytatott, s hogy tiszta vizet öntsek a pohár- ba, magam is erre az oldal- ra állok.

Az itt reprodukált Mo- zaikterv arra példa, hogyan érvényesül a szemléletmód sokrétűsége, ellentmondásos- sága emberformájú és absztrakt jellege egyetlen művön belül. Legjobb, ha magát Barcsay mestert idéz- zük: „Korunk festészete ál- talában nem használja fel részletes pontossággal a ter- mészetben látható formákat, mert úgy érzi, hogy azok nem illeszthetők be a kép formai követelményei közé”.

Talán az eszközök szokat- lanok azok számára, akik a művészettörténetnek sem fsi alapjait, sem mai bonyolult- ságát nem ismerik. Maga Barcsay mester siet segítség-ünk- re: „...meg lehet kísé- relni tehát azt, hogy a kü- lönböző nézetek síkban je- lentkező formáit egymásba ötvözzük, vagy a festők nyelvén szólva, egymásba forgassuk...” „Lehetőség van arra, hogy a többnéze- tű egyidejű ábrázolást olyan síkformában oldjuk meg, amelynek talán egyetlen vo- nala sem „hasonlít” a mo- dellhez, de együttesen új értelmű folt-, tömeg- és vonalhatásával éppen a leg- jellemzőbb formák szintézi- sét adja, új látványt te- remt”.

VINKLER LÁSZLÓ

Szepesi Attila versei

A madár balladája

felröppent a madár
felleg-kupolákra
felszállt a világgá-
világító fákra

de nem úgy röppent föl
nyugalmasan szállva
nem ült arany-egek
csillag-ágbogára

a naptól a holdig
röpdösött zizegve
szállt volna a vakká-
vakító vizekre

de a föld alatta
kerek kövé váltott
erdeje-mezeje
csak porszemmé váltott

járatlan utakon
útját tévesztette
útja az úttalan
semmibe vezette

nem találta többé
otthonát-világát
lombos erdő lombját
lepergő homályát

nem röppen le onnan
fészke se többé
csillaggá változott
tűzzel-tündöklővé

hogy is röpöppenne már
a lebegő fákra
mikor a Tejút lett
sziporkázó szárnya

Ki vagyok én?

Ki vagyok én? Hullámra hullám,
zuhog a hordalék-habos folyó —
Szelek támadnak szelek múltán,
füvek ígérkeznek a hó alól.

Ki vagyok én? E parttalan,
e lengő világban hová taszít
a kényszerű öröm, a nagy kaland
formálva arcvonásaim?

Ki vagyok én? Egy emberöltő
vonzásában ostromra, vagy
a sejtjeimen átűbörgő
gyönyörre teremtett csoda?

Csak hab vagyok a tengeráron,
kallódó jel az éteren?
Vagy törvény, világgá-sugárzó,
hiányában is végtelen?

SIKLÓS JÁNOS

Memento

Móra Ferenc publicisztikájának,
vezércikkeinek kiadása kapcsán

Nem könyvismertetőnek szánt írás kerül az olvasó kezébe. Az újságíráról szól, melynek én — tizennyolc esztendeje szolgáló vagyok, s e munka értelméről győz- nek meg a Móra Ferenc és a Bálint Györgyök. Írásai- lat azt még ma is figyelmeztető vádiratnak érzem a fősza- badulással múlt negyedszázados szerencsétlen magyar sors lágyfejű vezetőgarnitúrájával szemben. Vádirat a *Memento* címen közreadott majd három évtizedes újság- írói munka színe-java, bizonyítás is, hogy Szegeden or- szágos rangon művelték az újságírást. Anélkül, hogy egyenlőségi jelet tennék — *A toronyőr visszapillant és a Memento* — Bálint György és Móra Ferenc újságírói te- vékenysége közé, e két ceruzakoptatót tartom követen- dőnek.

Kilátástalan életű suhanckorom szomorú-nyomorú óráiban makulatúrákból olvastam Móra újságcikkeit és újságtárcáit. Olyan életizűnek éreztem, szűk kis sorsom szemszögéből ítélkezve persze, hogy egyet-egyét közülük lemásoltam. Először azért, mert szerettem, szépnek talál- tam őket, később meg az írás mesterességét figyelmeztve a simuló kifejezéseket próbáltam eszem roszdás járásán. Ma már megkopott ambícióval, a negyvenen túliak tapasztá- lásával előttem is banálisnak hat (hát még az olvasó előtt), hogy három kívánságot gondoltam el akkor olvasgatás közben, s ha ezek teljesülnek, boldog ember leszek. Sze- rettem volna olyan szép tárcákat írni a szomorú életű em- bereknek, mint a Móra igazgató úr. Gondoltam, legalább fölvidulnak és jobb lesz ettől az életük. Sajnos, nem si- kerültül ez a kívánságom. Mire eljutottam addig, hogy merjem leírni is, amit gondolok, nem igen telik már vi- dámságra, pedig volna okom arra, hogy vidámat írjak.

Szilárd elhatározásom volt, hogy majd egyszer én bepóto- lom koplálásom keserves esztendeit, megbosszulom így a serdülőkor éhínséges idejét. Minden jókat, finomakat megvásárolok és egész nap tömöm a bendőt, hogy ki- egyenlítődjön minden. Olyanféle finomságokra gon- doltam, amit igazgató úrék konyháján láttam, kosz- tért csellengő napokon. Nem úgy ütött ki a szerencse, ahogyan számítottam. Mire a finomságokig eljutot- tam, elromlott az étvágy, s most már jó a szaharinos tea (cukrot keveset, mondja az orvos), meg a zsir- talan főzelék (zsírt keveset, mondja az orvos), s a vacsorát legjobb fölcserélni figyelem elvonó munkával. Úgy mondják, ez a hosszú élet titka, hallgatók erre a tudós véleményre, pedig a rövid élet is van olyan ajándék, mint a reszkető fejű, értelmetlen vegetáció. A legbizarrabb ki- vánság csalt meg igazán csúfondárosan. Szép, csinos lá- nyoknak udvarolok majd — gondoltam. Fess, fekete sze- mű, barnabőrű vidám, okos lányoknak. Nem pedig azok- nak a rondaszájúaknak, akik csak vihognak ha szölok, s rosszkedvükben (mindig rossz kedvük volt) az isten, em- ber, jó testrészeit emlegetik, szaporábban, mint a kong- regációsok az Ave Máriát. Először nem értem idáig, az új világ építésének nagy munkájából én is részesitem. Ar- ra is rájöttem, hogy a tárcairáshoz nemcsak akarat ígé- nyeltetik, sok tudományos fortélyra van ennek a lenézett mesterségnek. S mire föltekintettem a helyzetet, a fess lányok, vidám arcú barnák azt mondták: „Jaj drága jó bácsi, meséljen nekünk az antivilágról. Igaz-e az, hogy akkor még alma sem termett az Alföldön, s úgy halljuk, hogy abban az időben az emberek még négykézláb jár- tak.” Ilyen jókedvű-cinikusok ezek a csinos lányok. Így lett az én nagy tervemből lelkes mesélés a régi, anti- világról.

Maradt azért valami a gyerekkori ambíciókból: az új ságrás. Ilyen az én szerencsém, éppen ez a keserves ide- get-lelket öltő kín jár velem, hogy elkísérjen a hamar jelentkező srig. Átok ez rajtam, mert elvon a „normális” ember életétől. Nem szokásos emberi vonás az, hogy va- laki képes hajnalokig asztalánál ülni, olvasni és ceru- zát, papírt pusztítani. A jó szokású ember ilyen cigány- komédiás bolondságok helyett fröccsöt iszik, biliárdozik, ültzik vagy pletykál — kielegülve a mások életén — nap- jain mulató józú csámcsogással — s ha ezekre ráun, fog- lalkozik a családjával, meg önmagával. A holdkórossággal vert ember feláldoz mindent a ceruzáért, hogy láírja

mondanivalóját. S mennyi haragost, irigykedőt, elvakodót szerez magának. Pedig a nélkül mily dáródósan pergethet- nem szép napjaim. Már arra gondoltam: legjobb lenne le- mondani e rangon aluli kalamajkázásról.

Így van: De hát mi az én rangom? Önmagam előtt — ha ámitás nélkül nézem — közszolgáló vagyok. Ha a kö- zösség és néhány ember, mert ez sem mellékes, leveszi rólam a kezét, mi az én rangom? Az, ami suhanckorom- ban volt. S akkor mivel szolgálom én a közjót, mint ran- gatan-Árpád? Úgy és azzal, ahogyan milliók és milliók teszik. A tehetséggemmel és a mai szándékommal „rang” nélkül, azaz... a ceruzámmal, mert az is közszol- gálat, s nem cigánykomédia. A rang hívós bűvöletén majdcsak túl leszünk, de a köz szolgálata érvényes míg ezt a kis bolygót egybe hagyják a negatív és pozitív ha- tású kozmikus erők. A közszolgálat is föloldódik egészen a közösségben, meleg emberi közelség lesz mindenütt, s ennek már nem „árt” a ceruzakoptatás, sőt dicseretben ré- szesül az ilyesmi. (Persze nem az én esztendőimben.) Eb- ben a meggyőződésben élve nincsen semmilyen érvem, hogy megokolhatnám magamnak a ceruza elhajítását.

Móra Ferenc soha nem szégyellte, hogy újságíró, nem tartotta magát véznább közszolgálónak csak azért, mert ceruzával hadakozott. Úgy élt, lépett föl, hogy nálánál nem különb a miniszter és nem alávalóbb a rangtalan, tanulatlan célszörű embör sem. Írásaiban vallott így, s személyes magatartásával is ezt a meggyő- ződést reprezentálta. A maga építette szellemi dombról, távolabbról nézelődött, látott és megfirkantott egy eleven, élő embert, nőt, gyereket, s azokat mindig olyan helyzet- be, környezetbe tette, hogy a társadalom vezető osztályai- val szemben vadló figurák legyenek. Vezércikkeiben még több az igazságtalan társadalmammal szembeni harag. Úgy ismerte a politikát, társadalmat, gazdaságot és a fenn és lenn élő ember gondolat- és érzésvilágát, hogy mondan- dója mindig célba talált. Szinte nem volt a politikának olyan rezdülése, amelyre liberális, radikális álláspontjáról ne tüzelt volna.

Hogyan csinálta? Múzeumot és könyvtárat dirigálni városi hivatalnok módján, régészkedni és botanizálni; tan- konyveket mesével, verssel tönni; a fővárosi lapok szá- mára heti tárcát írni, s a Szegedi Napló majd a Dél- magyarország vezércikkét írni — szinte haláláig... Ez megfoghatatlan. Helyesebben, egy módon föl fogható: az életet elpusztítani, amilyen gyorsan és amilyen eredmé- nyesen csak lehet. Úgy sincs más értelme — és ez szó